

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมและประชากรศาสตร์ โครงสร้างรายได้ รายจ่าย ทรัพย์สิน และหนี้สินของครัวเรือนซึ่งจำแนกเป็น 3 กลุ่ม ตามสัดส่วนสมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุตลอดจนศึกษาและประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจของสังคมผู้สูงอายุต่อเศรษฐกิจไทยในอนาคต โดยใช้เมตริกซ์บัญชีสังคมแบบพลวัต (Dynamic Social Accounting Matrix: Dynamic SAM) ของประเทศไทย โดยมีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดโมเดลวัฏจักรชีวิตทางเศรษฐกิจ (Economic Life Cycle Model) แนวคิดการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ (National Transfer Account: NTA) และแนวคิดการจัดทำเมตริกซ์บัญชีสังคม (SAM) และเมตริกซ์บัญชีสังคมแบบพลวัต (Dynamic SAM)

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มครัวเรือนที่มีสมาชิกเป็นผู้สูงอายุมากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 60 ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนผู้ไม่ได้ปฏิบัติงานในเชิงเศรษฐกิจ และผู้ปฏิบัติงานในการผลิต ก่อสร้างและเหมืองแร่ คนงานเกษตร ป่าไม้ และประมง หัวหน้าครัวเรือนโดยส่วนใหญ่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษา/ต่ำกว่าประถมศึกษา และมีอายุเฉลี่ย 68 ปี กลุ่มครัวเรือนดังกล่าวมีแหล่งที่มาของรายได้จากรายได้ที่เป็นตัวเงิน คิดเป็นร้อยละ 74.24 รายได้ที่ไม่เป็นตัวเงิน ร้อยละ 24.42 และรายได้ไม่ประจำ (ที่เป็นตัวเงิน) ร้อยละ 1.34 ของรายได้รวม โดยรายได้ที่เป็นตัวเงินส่วนใหญ่เป็นเงินที่ได้รับเป็นการช่วยเหลือ (เช่น บำเหน็จบำนาญ เงินช่วยเหลือจากบุคคลนอกครัวเรือน เงินช่วยเหลือจากรัฐ) เป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 45.24 ของรายได้รวม และมีโครงสร้างค่าใช้จ่ายบางรายการในสัดส่วนที่สูงกว่าครัวเรือนกลุ่มอื่น โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานพิธีในโอกาสพิเศษ และค่าใช้จ่ายเวชภัณฑ์และค่าตรวจรักษาพยาบาล

นอกจากนี้ ยังพบว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรส่งผลให้ประเทศไทยมีอัตราส่วนการพึ่งพิงทางอายุ (Age-dependency Ratio) อยู่ในระดับสูงและเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในช่วงปี พ.ศ. 2563-2567 มีอัตราเท่ากับ 0.56 และเพิ่มขึ้นเป็น 0.63 0.70 และ 0.76 ในช่วงปี พ.ศ. 2568-2572 พ.ศ. 2573-2577 และ พ.ศ. 2578-2583 ตามลำดับ ผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) มีปัญหาการขาดดุลงบรายได้ (ระดับรายได้น้อยกว่ารายจ่าย) เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เพื่อลดระดับการขาดดุลงบรายได้ดังกล่าว ผู้สูงอายุมีความจำเป็นต้องทำงานเพิ่มมากขึ้น หรือลดระดับการบริโภคให้สอดคล้องกับรายได้จากการทำงาน หรือต้องมีรายรับจากแหล่งอื่นนอกเหนือจากการทำงานมาช่วยชดเชยการขาดดุล

เมื่อพิจารณาผลกระทบของปัญหาดังกล่าวต่อการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของภาคเอกชนในระดับรายสาขาการผลิต พบว่า สาขาการผลิตเกือบทุกสาขามีแนวโน้มค่อย ๆ หดตัว จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและการเข้าสู่สังคมสูงวัย (ยกเว้นสาขาการบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขที่มีแนวโน้มขยายตัว) โดย (1) สาขาที่มีแนวโน้มได้รับผลกระทบทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว (ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2568 เป็นต้นไป) ได้แก่ สาขาการศึกษา สาธารณูปโภค การก่อสร้าง และ (2) สาขาที่มีแนวโน้มได้รับผลกระทบ ทั้งในระยะกลางและระยะยาว (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2573 เป็นต้นไป) ได้แก่ สาขาการเกษตร การทำเหมืองแร่และเหมืองหิน อาหารและเครื่องดื่ม สิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม ยางและเคมีภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ยางและเคมีภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ที่มีใช้โลหะ ผลิตภัณฑ์โลหะ/เครื่องจักร/อิเล็กทรอนิกส์/ยานยนต์ ร้านอาหารและโรงแรม การขนส่งและการสื่อสาร และการบริการอื่น ๆ

Abstract

This research project aims to analyze the socioeconomic and demographic characteristics, income structure, expenditure, assets, and liabilities of households categorized into three groups based on the proportion of elderly members. Additionally, it seeks to study and assess the economic impact of an aging society on the future Thai economy using the Dynamic Social Accounting Matrix (Dynamic SAM) of Thailand. The conceptual and theoretical frameworks employed include the Economic Life Cycle Model, the National Transfer Account (NTA) framework, and the Social Accounting Matrix (SAM) and Dynamic SAM methodologies.

The study's findings indicate that households with members aged 60 or above constitute a significant portion of households primarily engaged in non-economic activities, production, construction and mining, as well as agricultural, forestry, and fishery workers. The majority of household heads in this group have attained at most a primary education level or below, with an average age of 68 years. These households derive 74.24% of their total income from monetary sources, 24.42% from non-monetary sources, and 1.34% from irregular monetary income. Notably, a significant portion of the monetary income, 45.24%, comes from assistance (such as pensions, aid from non-household members, and state assistance). These households also exhibit higher expenditure structures in certain categories compared to other household groups, particularly in expenses related to special occasion ceremonies and medical supplies and healthcare costs.

In addition, the study reveals that demographic shifts have resulted in Thailand's age-dependency ratio being high and steadily increasing. Between 2020 and 2024, the ratio stood at 0.56, rising to 0.63, 0.70, and 0.76 in the periods 2025-2029, 2030-2034, and 2035-2040, respectively. Elderly individuals (aged 60 and above) increasingly face income deficits (where income from labor falls short of expenditures). To mitigate these deficits, the elderly need to work more, reduce their consumption to align with labor income, or seek additional income sources to compensate for the shortfall.

When considering the impact of these issues on private sector consumption expenditure across various production sectors, it was found that almost all production sectors tend to gradually contract due to demographic changes and the transition to an aging society (with the exception of the medical and public health services sector, which tends to expand). Specifically, (1) sectors likely to be affected in the short, medium, and long term (from 2025 onward) include education, utilities, and construction. (2) Sectors likely to be affected in the medium and long term (from 2030 onward) include agriculture; mining and quarrying; food and beverages; textiles and clothing; rubber and chemical products; non-metallic products; metal products machinery, electronics, and automobiles; restaurants and hotels; transportation and communication; and other services.